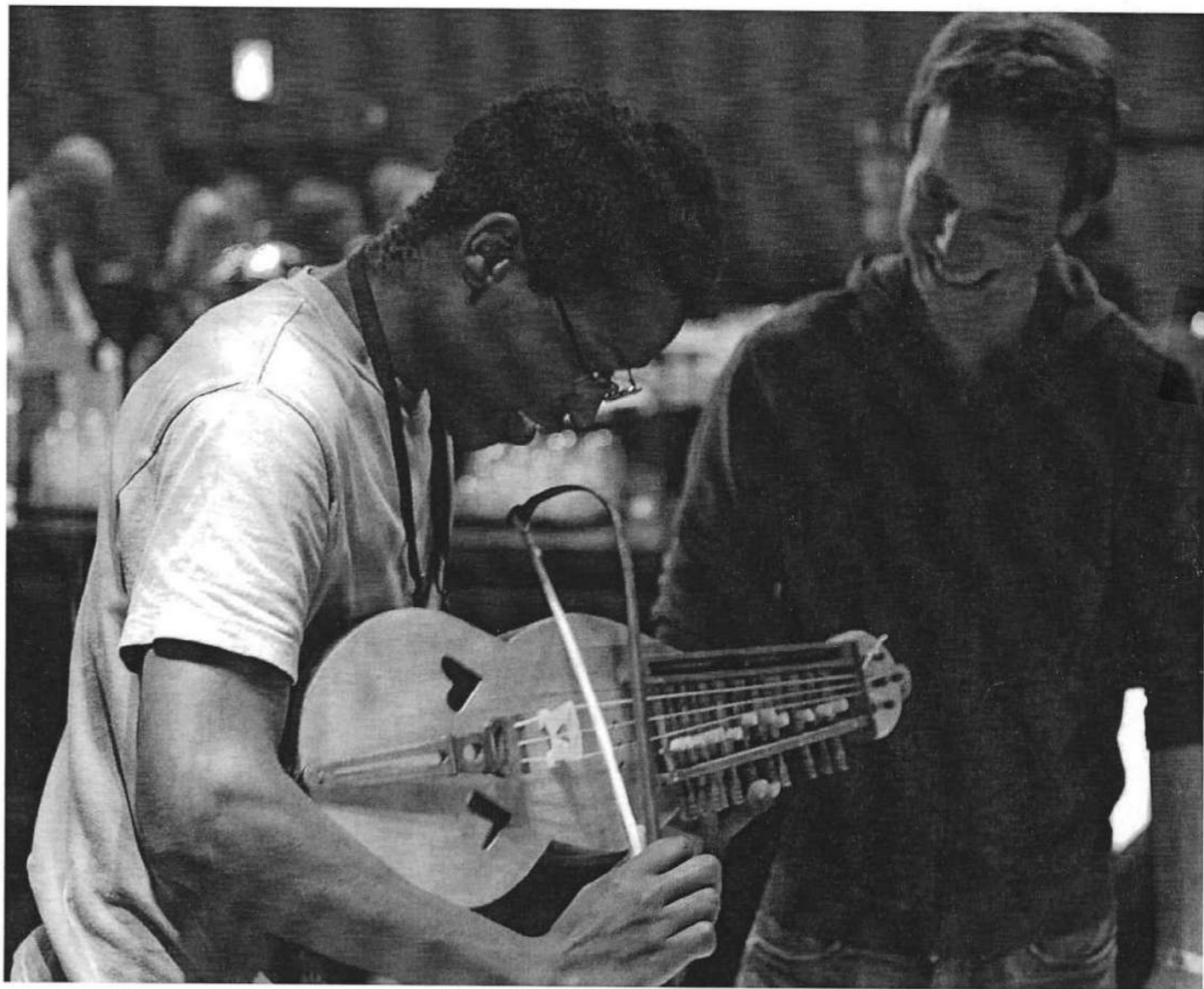

NYCKEL HARPAN 4 2011

Föreningen Nyckelharpans medlemstidning

HÖSTENS SPELKURS MED CAJSA
KURS I TILLVERKNING AV GAMMELHARPOR
NYCKELHARPOR I 40-ÅRS JUBILERANDE TÄBY SPELMANSGILLE
VITTRAR LÅTSKATTEN BORT?
LÖV OCH KNAVER - EN NYCKELHARPSGRUPP
ETT HARPKAKTSMINNE M. M.

NYCKELHARPAN

NR4/2011

Årgång 26 ISSN 1401-2936

Medlemsbidning för
Föreningen Nyckelharpan
utkommer med 4 nr per år.
Ansvarig utgivare Peder Jeppsson
Redaktionsadress
c/o Möllerman Riddarstigen 17A
183 30 TÄBY

Artiklar och bilder ur Nyckelharpan
får ej kopieras för publicering utan
medgivande från redaktionen.

Material till nästa nummer skall vara
redaktionen tillhanda senast 10 febr.

MEDLEMSKAP

Årligt medlemskap i Föreningen
Nyckelharpan erhålles mot betalning
av 160 kr till föreningens plusgiro
nr 491 82 94-2.

FÖRENINGEN NYCKELHARPANS STYRELSE

Ordförande

Peder Jeppsson 070-306 42 62

Kassör

Paul Westman 08-649 22 09

Sekreterare

Kerstin Käverud 070-399 92 98

Vice ordförande

Bo Nilsson 08-716 96 96

Redaktör

Sture Möllerman 08-768 13 66

Webbmaster

Nils Liberg 08-604 06 11

Ledamot

Kerstin Svanström 08-35 22 00

Föreningen Nyckelharpan org. nr
802011-4

www.nyckelharpan.org

OMSLAGSBILDEN

Två nyfrälsta Uppsalateknologer
Ebénézer Tetzzi och Martin Putnik
på Uppsalastämman 22 okt 2011.
Foto Esbjörn Hogmark

EO DIGITAL AB

är Föreningen Nyckelharpan
sponsor i form av mycket generösa
villkor vid tryckning av vår med-
lemsbidning.

KALENDARIUM FÖR NYCKELHARPSENTUSIASTER

Skicka gärna in uppgifter
till redaktionen
mollerman@telia.com

December

- 3 Allspel och buskspel i Västerås
Stadsbibliotek.
- 8 Tobotorsdag med Hogmarkarna
på Eric Sahlström Institutet.
- 16 ESI elevernas julföreställning.
- 18 Spelstuga på Upplandsmuseet,
Uppsala kl 12.30 - 16.30

Varje söndag från september till maj är det öppet folkmusikhus
på Skeppsholmsgården i Stockholm från kl 18.00 och till siste man går hem.
Vid påsk och jul räknas annandagen som söndag.

Udda veckor varje torsdagkväll på Eric Sahlström Institutet i Tobo
är det Tobotorsdag. Mer info på esitobo.org

Januari

- 19 Tobotorsdag på ESI
- 21 Midvinterstämman i Kallhäll.
Kl. 13.00 - 22.30
- 27-28 ESI Prova på och återträff.

Februari

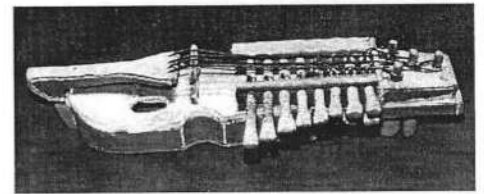
- 2 Tobotorsdag på ESI
- 10 Sista dag att sända material till
tidningen Nyckelharpan nr 1, 2012

Med reservation för ändringar

Harpa med julstämning

En nyckelharpa kan byggas i trä, plast
eller mera förgängligt material. Denna
harpa gjordes en gång av en anonym
byggare i Kumla, mästare på peppar-
kakor och nyckelharpor.

Tonen var spröd och lite kryddad.
Det var nog en god harpa.

Bilden insänd av Bo Ekeborg

Bli en glad och frisk speleman!

Jag måste berätta att jag har en nyckel-
harpsspelande kamrat i Örnsköldsvik,
som är frälst för LCFH*-dieten (hon är
syster till "fettdoktorn" Annika Dahl-
qvist). Hon har startat en kursgård i det
vackra Själevad utanför Ö-vik.

Helgen 9-11 december blir det en
kurs speciellt för spelmän. Kostlära och
matlagning på dagen och gemytlig spel-
ning på kvällen.

Mer info på www.nolaskogslchf.se
eller tfn 0660-773 22 Lena Olofsson.

Bo Ekeborg

Det verkar vara en lite annorlunda kurs
för spelmän, men tyvärr har den helgen
förmodligen passerat då denna tidning
när våra läsare.

Information om detta och mycket
annat av intresse för medlemmar i För-
eningen Nyckelharpan finns ofta på vår
hemsida www.nyckelharpan.org
som kontinuerligt uppdateras.

Vi hoppas att den här kursen blev
lyckad och att den återkommer en an-
nan gång.

Red.

*) LCHF (Low Carb High Fat) är en kost med låg andel kolhydrater
och en hög andel mättat animaliskt fett.

LCHF är inte en bantningsdiet utan en livsstil som ger naturlig hälsa.
Som bonus medför den ofta även en viktminskning.

Höstmörkret har nu sakta sänkt sig över oss och nu närmar sig vintersången, även om jag har svårt för att tro det när jag tittar ut. I morse var marken visserligen frostvit, men förra året så här dags var det visst snö vitt ute. Nu är det dags att sitta inne och lyssna på favoritinspelningarna av gamla spelmän och nya och lära sig alla de där nya låtarna som Du hörde (och spelade in) på stämmorna i somras som en förberedelse för den blomstertid som kommer sommaren 2012. För roligast är det ändå att vara tillsammans med andra spelmän på någon sommarstämma med solvärme och ljus och en massa gemensamma låtar. Och vi blir alltfler i Föreningen Nyckelharpan: Antalet medlemmar i föreningen var den i juni, före sommaren, ca 200. Vi kan nu alla glädja oss åt att vi i början av november var inte mindre än 240 st, en ökning med 20 procent, men vi kan bli ännu fler, såklart, speciellt utanför Uppland och Stockholm. Ju fler vi blir, desto mer kan vi göra tillsammans och desto roligare blir det.

Föreningens största satsning under hösten har varit den övertecknade spelkursen med Cajsa Ekstav (se artikel på annan plats i detta nummer). Att döma av de spontana reaktionerna från kursdeltagarna var kursen en stor succé. Det var tydligt lyckat att fokusera på

förbättrad spelteknik – vi arbetar på att kunna presentera liknande kurser inte bara i Stockholmstrakten i framtiden utan även på andra platser i vårt avlånga land, även om vi realistiskt sett inte räknar med lika många deltagare.

Styrelsen har påbörjat arbetet med att planera för en vårkurs i mitten av april, förhoppningsvis en helgkurs. Tidigare vårkurser har traditionellt ägt rum i Tobo på ESI, men den glädjande stora tillströmningen av elever till helårsprogrammet gör att övernattningsresurserna är mindre än tidigare. Men svårigheter är som bekant till för att övervinnas och något slags kurs – eller kurser – skall det i vilket fall som helst bli i vår, önskemål på inriktning och tips om plats samt övriga synpunkter mottages med största tacksamhet av alla i styrelsen.

Vår webbmaster Nils Liberg har gjort ett jättearbete med att modernisera vår hemsida och nu gäller det för oss alla att hjälpas åt att fylla i de luckor som ännu återstår – titta gärna in på www.hyckelharpan.org så får ni se vad som gjorts och vad som behöver göras. Frivilliga krafter utanför styrelsen är naturligtvis också hjärtligt välkomna!

Paul Westman – vår trevliga och noggranne kassör – har blivit uppmärksam på att det är både dyrt och krångligt för våra utländska medlemmar

att betala medlemsavgiften och håller just nu på att undersöka hur vi skall kunna förenkla den saken – PayPal, varför inte via den nya hemsidan, kanske blir lösningen inte endast för våra medlemmar i Europa och USA utan även för oss här i Sverige.

Oktoberstämman i Uppsala Konserter & Kongress var kanske höstens största arrangemang, väl planerat och genomfört med kanske 700 spelmän av mångahanda slag och ytterligare cirka 800 besökare. Platsen centralt i Uppsala är naturligtvis något som bidrar till de höga deltagarsiffrorna – men varför en så hög inträdesavgift för icke spelmän (utan instrument)? Det kan mycket väl slå tillbaka negativt på antalet besökare nästa år, och det vill vi inte riskera eftersom Oktoberstämman är en härlig upplevelse för såväl spelmän som besökare.

Nästa stora folkmusikevenemang i vinter blir säkert som vanligt Midvinterstämman i Kallhäll, där brukar det vara knöckfullt och bra med nyckelharpor. Jag ser fram emot att träffas där, och kanske också på Stadsbiblioteket i Västerås redan den 3 december. Då bjuder Västerås spelmannsgille på allspel, spel av olika grupper och buskspel mellan bokhyllorna och fritt kaffe för oss spelmän. Till dess: Ha det bra och lyssna mycket, spela mycket!

Peder Jeppsson, ordförande

Lagom inför den stundande julhelgen bjuder här Föreningen Nyckelharpan på en lämplig låt.

God Jul och Gott Nytt år!

GLÖGGMARSCH

efter Karl-August Andersson, Rasbo

Höstnörkret har nu saktat sig över oss och nu närmar sig vintersången, även om jag har svårt för att tro det när jag tittar ut. I morse var marken visserligen frostvit, men förra året så här dags var det visst snö vitt ute. Nu är det dags att sitta inne och lyssna på favoritinspelningarna av gamla spelmän och nya och lära sig alla de där nya låtarna som Du hörde (och spelade in) på stämmorna i somras som en förberedelse för den blomstertid som kommer sommaren 2012. För roligast är det ändå att vara tillsammans med andra spelmän på någon sommarstämma med solvärme och ljus och en massa gemensamma låtar. Och vi blir alltför i Föreningen Nyckelharpan: Antalet medlemmar i föreningen var den i juni, före sommaren, ca 200. Vi kan nu alla glädja oss åt att vi i början av november var inte mindre än 240 st, en ökning med 20 procent, men vi kan bli ännu fler, såklart, speciellt utanför Uppland och Stockholm. Ju fler vi blir, desto mer kan vi göra tillsammans och desto roligare blir det.

Föreningens största satsning under hösten har varit den övertecknade spelkursen med Cajsa Ekstav (se artikel på annan plats i detta nummer). Att döma av de spontana reaktionerna från kursdeltagarna var kursen en stor succé. Det var tydligt lyckat att fokusera på

förbättrad spelteknik – vi arbetar på att kunna presentera liknande kurser inte bara i Stockholmstrakten i framtiden utan även på andra platser i vårt avlånga land, även om vi realistiskt sett inte räknar med lika många deltagare.

Styrelsen har påbörjat arbetet med att planera för en vårkurs i mitten av april, förhoppningsvis en helgkurs. Tidigare vårkurser har traditionellt ägt rum i Tobo på ESI, men den glädjande stora tillströmningen av elever till helårsprogrammet gör att övernattningsresurserna är mindre än tidigare. Men svårigheter är som bekant till för att övervinnas och något slags kurs – eller kurser – skall det i vilket fall som helst bli i vår, önskemål på inriktning och tips om plats samt övriga synpunkter mottages med största tacksamhet av alla i styrelsen.

Vår webbmater Nils Liberg har gjort ett jättearbete med att modernisera vår hemsida och nu gäller det för oss alla att hjälpas åt att fylla i de luckor som ännu återstår – titta gärna in på www.nyckelharpan.org så får ni se vad som gjorts och vad som behöver göras. Frivilliga krafter utanför styrelsen är naturligtvis också hjärtligt välkomna!

Paul Westman – vår trevliga och noggranne kassör – har blivit uppmärksam på att det är både dyrt och krångligt för våra utländska medlemmar

att betala medlemsavgiften och håller just nu på att undersöka hur vi skall kunna förenkla den saken – PayPal, varför inte via den nya hemsidan, kanske blir lösningen inte endast för våra medlemmar i Europa och USA utan även för oss här i Sverige.

Oktoberstämman i Uppsala Koncert & Kongress var kanske höstens största arrangemang, väl planerat och genomfört med kanske 700 spelmän av mångahanda slag och ytterligare cirka 800 besökare. Platsen centralt i Uppsala är naturligtvis något som bidrar till de höga deltagarsiffrorna – men varför en så hög inträdesavgift för icke spelmän (utan instrument)? Det kan mycket väl slå tillbaka negativt på antalet besökare nästa år, och det vill vi inte riskera eftersom Oktoberstämman är en härlig upplevelse för såväl spelmän som besökare.

Nästa stora folkmusikevenemang i vinter blir säkert som vanligt Midvinterstämman i Kallhäll, där brukar det vara knökfullt och bra med nyckelharpor. Jag ser fram emot att träffas där, och kanske också på Stadsbiblioteket i Västerås redan den 3 december. Då bjuder Västerås spelmannsgille på allspel, spel av olika grupper och buskspel mellan bokhyllorna och fritt kaffe för oss spelmän. Till dess: Ha det bra och lyssna mycket, spela mycket!

Peder Jeppsson, ordförande

Lagom inför den stundande julhelgen bjuder här Föreningen Nyckelharpan på en lämplig låt.

God Jul och Gott Nytt år!

GLÖGMARSCH

efter Karl-August Andersson, Rasbo

Höstens spelkurs med Cajsa Ekstav

Höstens spelkurs gick av stapeln i Solentuna lördagen den 14 november och att döma av intresset för kursen och alla spontana kommentarer vi fått efter kursen var den en dundersuccé. Tack Cajsa!

De flesta spelkurserna i föreningens regi har genom tiderna varit lätkurser, dvs vi har åkt på kurs för att lära oss ett par tre nya låtar på en eftermiddag eller något fler på en helgkurs. Den här gången ville vi koncentrera oss på tekniken och målsättningen var att få lite mer schvung och stuns i de vanligaste låttyperna med utgångspunkt i några av de låtar som vi redan spelar.

Som lärare hade vi engagerat riks-spelmannen Cajsa Ekstav, och vi kunde knappast ha hittat en bättre lärare – kunnig, pedagogisk, tydlig, dansant (!) och villig att dela med sig av sina erfarenheter baserade på spel i tradition efter bland andra Viksta Lasse och Sture Sahlström. Hon fungerade med sitt sprudlande positiva sätt och tydliga fokus på väsentligheter som en vitamininjektion och inspirationskälla för alla

oss som jobbade med betoningen i åttondelspolskorna och "rullstråken" i sextondelspolskor och andra låttyper.

Några nyheter fick vi oss till livs, en Slängpolska efter tröskare Märten Blank, en låt som har kommit tillbaka på se senaste åren, och Gammalgrens polska i Sahlströmstradition.

I den avslutande "önsketimmen" visade Cajsa prov på sin stora generositet, flexibilitet och kunskap genom att oförberett på begäran från deltagarna spela önskelåtar, en uppgift som Cajsa klarade briljant. Återigen, ett stort tack till Cajsa och även till de positiva och engagerade kursdeltagarna.

Från början hade vi satt en övre gräns på 20 för antalet kursdeltagare för att inte belasta vare sig lokal eller kursledare för mycket. Med totalt sett 32 anmälda var vi tvungna att höja den gränsen till 25 och efter några påtvingade återbud lyckades vi få med nästan alla intresserade. Det var dock knöckfullt i

lokalen, så vi hade inte kunnat pressa in ytterligare en enda.

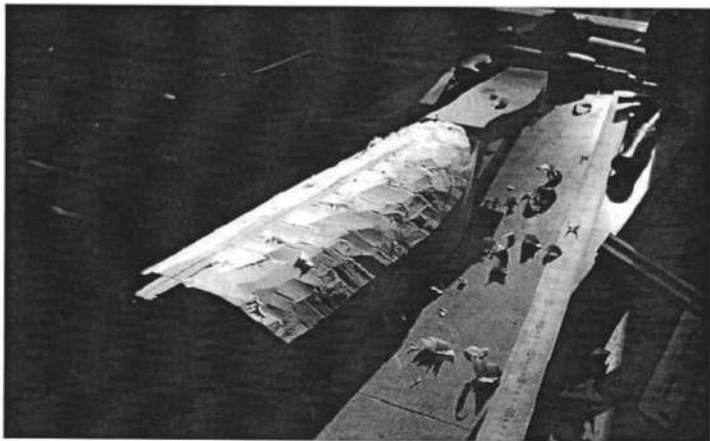
Tack också till Anita Källås, organiserade lokal och höll ordning på kaffekokandet tillsammans med Paul Westman, vår kassör, och Ingemar Aronsson. De två senare stod för inköpen av kaffe, lussekatter, mackor och frukt till eftermiddagens välbehövliga paus.

Föreningens webbmaster Nils Liberg offrade sig och tog gruppfoto av glada kursdeltagare (det är därför han saknas på bilden) och Cajsa Ekstav.

Peder Jeppsson

På lilla bilden, som togs av Paul Westman och skickades till oss, syns Nils Liberg sittande bredvid Cajsa.

Red.

Harpstocken rundas först av med yxa.

Urborrard harpstock.

Kurs i tillverkning av "gammelharpor"

På Eric Sahlström Institutet bedrivs alltsedan starten 1998 olika typer av kurser och seminarier i nyckelharpstillverkning.

För närvarande pågår andra året av den tredje, tvååriga distansbyggkursen, som ESI ansvarar för. Dessa kurser tillsammans med sommarkursen "Mästarbygg" och "Vinterbyggseminariet" utgör stommen i svenskt nyckelharpsbyggande där "alla vi byggare tillsammans med vår lärare och inspiratör Esbjörn Hogmark arbetar för nyckelharpan in i framtiden".

Vid sidan av de mer strukturerade byggaktiviteterna har vi startat en kurs med målsättning att tillverka silverbas-

och kontrabasharpor. Kursen är tänkt att inte vara alltför formell utan kan ses som ett tillfälle för intresserade personer att träffas, utbyta idéer och umgås i största allmänhet. Även personer som har andra byggprojekt än gammelharpor är välkomna.

Initiativet till träffarna har tagits av Bo Nilsson från Härnösand. Bo gick den första distansbyggkursen 2003-2005 och känner att han behöver komma ner till nyckelharpsriket för att få fortsatt inspiration.

Kommande vinterbyggseminarium är förlagt till 2-3 december i år.

Text och foto Esbjörn Hogmark

Jakob Höglund hugger in på en stock.

Tagel med Drag

Till skillnad från för några år sedan kommer flertalet av dagens CD-utgåvor med folkmusikaliska förtecken från mer eller mindre professionella musiker, ofta 2-3 till antalet och med väl arrangerade låtar.

Därför känns det positivt när även amatörmusikanter fortfarande gör sig gällande med sin okonstlade spelglädje. Som här med gruppen TAGEL MED DRAGS cd.

Tre nyckelharpor: Ulf Lindgren, Eira Nordin och Elisabet Börjesson; två gitarrer: Christer Norin och Gunnar Börjesson samt tramporgel: Björn Rundqvist, alla hemmahörande i

Uppland. Repertoaren är blandad men flertalet av de 18 låtarna på cd:n har uppländsk ursprung.

Spelstilen, tycker jag, har en klar dragning mot gammeldans men i lite väl segt tempo för att vara helt i min smak. Det gäller framför allt polskorna. När jag hört gruppen tidigare i andra sammanhang har spelet varit betydligt friskare.

Lite trevande starter och avslut där gruppen inte alltid är helt samspelt drar ner betyget på skivan något som annars är intressant med flera sällan eller aldrig tidigare inspelade låtar.

Skivan släpptes på Uppsalastämman

i år och utgivare är Tagel med Drag och Böljesång Musik.

www.myspace.com/boljesang

Sture Möllerman

Vittrar låtskatten bort?

Under senare tid har jag träffat ett antal nyckelharppsspelare här i USA. Vi alla har våra låtar från olika källor – inspelningar, kurser här eller i Sverige, andra spelmän, mm. Och när vi spelar *Spelmansglädje*, och *Trollrikepolskan*, hör jag att det har hänt små ändringar sedan jag lärde mig dessa låtar för ungefär trettio år sedan.

Som referensmaterial har jag LP-skivan *Sahlströmsstämman i Vendel*, utgiven 1976. Min minnesbild (minnesljud?) av dessa låtar stämmer väl med inspelningarna på skivan.

Spelmansglädje först. På skivan spelar Eric andra repriserna med ett Bb-ackord nedåt i tredje takten, ett Gm-ackord uppåt i fjärde takten. Nu-förtiden verkar de flesta använda Gm på bägge ställen, och låten blir lite utslätad som följd.

Och Trollrikepolskan. I slutet på andra repriserna finns en fras med början på C, uppåt till F med tonerna C C E F. I slutet på tredje repriserna finns en liknande fras, men denna gång rakt upp för skalan C D E F. Jag var faktiskt på kurs på Ekebyholm i slutet av

1980-talet och frågade om detta; läraren, en trogen Sahlström-anhängare, bekräftade att det ska vara så, att de två repriserna slutade på olika vis. Men nu spelar de flesta skalan C D E F i båda repriserna.

Jag bifogar lite noter med de avvikande tonerna märkta med tecken *.

Är det naturlig utveckling? Vittrar låtskatten bort?

Tack,
och hälsningar från landet i väster.

Matt Fichtenbaum

Spelmansglädje, andra repriserna, som Eric spelade på "Sahlströmsstämman i Vendel"

... och som de flesta spelar nu.

Trollrikepolskan, andra repriserna, som Eric spelade på "Sahlströmsstämman i Vendel"

... och som de flesta spelar nu.

Tack Matt, för din uppmärksamhet och för att du delger oss detta. Att låtar förändras genom åren är inget nytt och heller inte så märkvärdigt, men när detta sker på bekostnad av den musikaliska särarten ska man som du – slå larm!

Vår genuina låtskatt är väl värd att bevaras och all nykomponering eller arrangering av spelmansmusik borde ske med kunskap om detta unika arv.

På Tegelsmoradagen i somras träffade jag en spelman som – liksom jag – reagerar på de alltför ofta förenklade

och ibland även banaliserade versioner av låtar som spelas. Den här spelmannen verkar sedan åtskilliga år tillbaka och med stor kunskap om "gammellåtarna". Därför har han möjlighet att följa dessa förändringar.

Att det finns flera olika versioner av

Nyckelharpor i 40-års jubilerande Täby Spelmansgille

många spelmanslåtar är alls inget negativt, tvärtom. Så har det alltid varit och kommer så att förbli, men det är olyckligt när små finnesser och egenarter i låtarna försvinner. Eller då ett enkelt och naturligt avslut ersätts av ett banalt sådant som nu ofta spelas i exempelvis Långbacka-Jans gånglåt, i både första och tredje reprisens slut. Under slutet av 1960-talet lärde jag mig låten och då med detta enkla avslut:

Idag hör man tyvärr allt oftare detta banala slut:

Ett annat exempel och då på alltför mycket "harmonisk klåfingrighet" är när man i början på Gärdebylåtens andra repris spelar D - H₇ - Emoll - Emoll - A₇... i stället för D - D - G - G - A₇... Vid några sådana tillfällen har jag sett allspelsledare nära nog gå upp i limningen. Med all rätt tycker jag. Sådana harmonier kan höra hemma i visackompanjemang eller gammal dansmusik men definitivt inte bland våra folkmusikgrupper. Någon kanske kallar det musikalisk utveckling, men jag säger då hellre avveckling av särarten.

Lyssna gärna nästa gång du står i ett allspel. Du kommer att höra många olika låtversioner på samma gång. Där borde det vara upp till spelledaren att bestämma hur det ska vara. Oftast kan små justeringar avsevärt förbättra både framförandet och själva låten. Har ledaren dessutom lite kännedom om harmonianalys och stämföring är det bara att gratulera.

Jag tror att spelmansrörelsens musikaliska status kunde höjas ett snäpp om vi alla hjälper till att – både i större och mindre samspel – vara lite mer lyhörda.

Sture Möllerman

PS

Många nyckelharpspelare slarvar med stråkföringen. Där sitter ju mycket av låtarnas karaktär, framför allt vad gäller rytm och tonbildning. Men detta är ett kapitel för sig som jag gärna återkommer till senare.

När vi 1971 samlades på Karby gård i Täby för att tillsammans bilda ett spelmannsgille, var det endast två av spelmännen som trakterade nyckelharpa – Gösta Sandström och hans kusin Ragnar Karlsson. Vi andra hade med oss fioler.

Gösta Sandström och Ragnar Karlsson.

Det kom att dröja ytterligare några år innan nyckelharpspelet fick riktigt fäste i Täby Spelmansgille. Upprinnelsen till detta var ett projekt i Näsbyrskolan, där Gösta Sandström som rektor i Täby musikskola hade sin arbetsplats. Där skulle slöjdlärarna under ledning av Evert Björkman få möjlighet att vidareutvecklas och det var då som Gösta kom med förslaget: "Ni ska bygga nyckelharpor. Vi tar hit Eric Sahlström."

Samtidigt hade man på flera andra håll i landet börjat bygga sk Lundinharpor, något som Gösta uppmärksammade, men kommenterade med att "det kommer med tiden att visa sig att det inte är några lyckade instrument. Det är bättre att vi bygger riktiga, i stället för att orda så mycket om detta."

Ryktet spreds snabbt om det planerade harpbygget i Näsbyrskola dit även några av fiolspelmännen i Täby anslöt sig. Det hela blev så lyckat att proceduren upprepades några år därefter. Den här gången var det ännu fler spelmän som deltog. Några byggde två harpor.

Själv var jag med denna andra gång 1974-75 och fick uppleva hur man vid första slöjdlektionen bar in en lång Oregon-pinestock med barken kvar, förde in den i bandsågen och ut kom långa plank som sedan skulle bli ämnen till harpor.

En del av tillverkningen serieproducerades till en början. Några svarvade ämnen till stämskruvar. Andra fick i uppdrag att tillverka instrumentlådor i fanér till alla byggarna. En av deltagarna, Kalle Bengtsson – smidesmästare och klurig i största allmänhet, fick lov att använda Åvaskolans metall-linjes stora 10 tums support-svarv, där han i chucken monterade ett specielltillverkat svingstål som sedan roterande skar ur materialet till nyckelharpslocken. På det sättet slapp vi basa locken, vilket annars är det gängse sättet att få rätt form.

När vi fått våra ämnen till harporna och börjat det individuella slöjddandet kom Eric Sahlström ibland på besök. Detta uppskattades verkligen.

Efter drygt trehundra timmars arbete var de flesta harporna klara att strängas och tas i bruk.

HARPSPELET TAR SIN BÖRJAN

Vi var snart ett drygt tiotal fiolspelare i spelmannsgillet som även hjälpligt kunde traktera nyckelharpa. Gösta var den naturliga ledaren, men gav den då unge Peter Hedlund som han kände sen tidigare i uppdrag att initialt lära oss några låtar ur hans repertoar. Det blev Stor-Linds schottis, Sjöfrun, Taklagsvalsen ... Men de låtar som vi redan spelade på fiol fick vi under Göstas ledning överföra även till harpspelet.

Samtidigt fortsatte samspelet i gillet mellan fioler och nyckelharpor på ett naturligt sätt. Det blev låtar från både Uppland, Dalarna, Hälsingland och

forts.

Sörmland. Så småningom började nyckelharpspelarna i allt större utsträckning ägna sig åt den uppländska folkmusiken delvis med en ganska egen repertoar från den södra delen av landskapet med låtar efter Ragnar Karlsson och hans fiolspelande far August. Detta resulterade i en inspelning som gavs ut som LP skiva 1985.

De flesta nyckelharpspelare i Täby Spelmansgille är från början fiolspelare och många trakterar båda instrumenten lika väl. Detta medför att rädslan för att spela nyckelharpa i fler tonarter än B^b, F, C och G eller fiol i annat av G, D och A i stort sett är obefintlig. Dessutom är ofta stråkföringen hos nyckelharpspelare bättre hos de spelare som även trakterar fiol.

FLER INSTRUMENT

Hos nyckelharpspelarna i Täby har hitintills inget motstånd mot andra instrument funnits, men något större behov av kompinstrument som exempelvis gitarr, bas eller dragspel finns ej, då vi både kompar och stämspelar på harpa tillsammans med melodiföringen. Ibland har vi en klarinett med bland harporna och någon gång kan det hända att en fiol tas fram för omväxlings skull.

Kjell Wigforss, Sture Möllerman, Berit Sandström och Lennart Brynielsson spelar på Postmuseum 2003 vid boksläppet av "Låtar och Visor från Roslagens skärgård".

Förutom i nyckelharpsgruppen ingår en del av oss även i andra spelgrupper i gillet som har flera olika instrument. Själv sekunderar jag mer än gärna på harpa till fiol eller klarinett och att spela nyckelharpa och bli kompad av en durspelare är riktigt kul.

ENGAGEMANG

Genom åren har vi hunnit med en mängd olika framträdanden. Allt från kortkonserter för internerna på Österåkersanstalten i Täby till välkomstspelningar för kungen och hans gäster på Stockholms slott. Den senare då kung Karl XVI Gustav firade trettio år som regent. Då var fem spelare från Täby mottagningskommitté i östra trappan medan Stockholms Spelmanslag stod i den västra. Efteråt kunde vi tillsammans frotera oss med gäster från hela landet. Några år tidigare hade en del av oss spelat både på kunglig galamiddag och vid riksdagens högtidliga öppnande, så uppdraget var inte alltför främmande.

Stockholms slott. Fr vänster Marianne Möllerman, Sture Möllerman, Maria Ehrman, Leif Nygren, Berit Sandström och Lotta Nyholm.

RESOR OCH UTBYTEN

USA, Grekland, Frankrike, Skottland, Norge, Spanien, Estland, Lettland, Litauen, Polen, Belgien... Alla är länder som fått besök av nyckelharpspelare från Täby. Ibland har det varit större grupper med både fioler, nyckelharpor och andra i gillet förekommande instrument. Några gånger enbart nyckelharpor. Ett av de senare var då folk-

danslaget Kedjan i Stockholm ville ha med fem av oss till Litauen. Vid ett annat tillfälle var vi några som förstärkte Uddevalla folkdansares spelare vid en vikingafestival i Largs, Skottland.

Ett mycket betydelsefullt och givande samarbete är det med Täby Folkdansgille, där flera både fiol- och nyckelharpspelare är aktiva. Det senaste projektet tillsammans är den öppna folkmusik- och danskvällen i Norrort som genomförs i folkdansgillet lokal Kvarntorpsgården. Det gick av stapeln för andra gången den 26 nov i år.

SKOGBERGA SPELMANSGÅRD

Täby Spelmansgille disponerar helt för egen del f. d. kaplansbostället Skogberga i Täby, numera kallat spelmansgård. Där bedrivs verksamhet flera dagar i veckan. På tisdagskvällar repeterar en grupp harpspelare med en i huvudsak uppländsk repertoar. På måndagskvällarna övar en nybörjargrupp nyckel-

harpspel. Dit kommer ibland någon av de mer rutinerade harpspelarna för att dela med sig av sin kunskap.

Under onsdagskvällarna är det låtspel på fiol med mestadels dalamusik och då är det idag en ganska stor grupp som håller i stråkarna. Torsdag kväll repeterar en grupp med blandad instrumentering och med en repertoar från hela landet, besläktad med så väl traditionell svensk folkmusik som gammaldansmusik.

Under en vanlig övningskväll med nyckelharpor brukar vi vara 5-10 spelmän. Denna dag i nov 2011 var vi 7 stycken. Marianne Möllerman tog bilden, vi övriga är Laila Traumüller, Kerstin Svanström, Håkan Bengtsson, Kjell Eriksson, Sture Möllerman och Inge Wallinder.

Andra söndagen i månaderna februari - maj och september - december håller Täby Spelmansgille Öppet Hus mellan klockan 13 och 15. Då avlöser flera grupper ur gillet varandra med låtar av skilda slag. Inträdet är fritt och kaffe med dopp serveras till självkostnadspris.

FRAMTIDEN

Medelåldern bland spelmansgillet runt 100 aktiva medlemmar är som i de flesta lag eller gillen ganska hög – över femtio skulle jag tro. Men detta möter inget hinder för yngre förmågor att göra sig hörda. I gillet finns bland de äldre medlemmarna både nyckelharps- och fiolspelmän som tagit på sig uppgiften att lära upp nya blivande spelmän. Flera av dessa unga har sedan fått Eric Sahlström stipendiet och några har dessutom genomgått den ettåriga folkmusikutbildningen på ESI. Framtiden verkar med andra ord säkrad.

Vill du veta mer om Täby Spelmansgille eller få kontakt med någon ansvarig i de olika grupperna, gå in på gillet hemsida tabyspelmansgille.se

*Sture Möllerman,
ansvarig för tisdagspelet*

**På besök hos Stockholms Spelmansgille
i Jakobsbergs gård, Bredäng 1994.**

När Sovjet släppt Lettland, inbjöds en mindre grupp från Täby Spelmansgille att gästa det fria landet.

Nyckelharpspel för litauiska folksångare.

Harpspelare från Täby Spelmansgille och folksångare från Kedjan framträder i Vilnius katedralen.

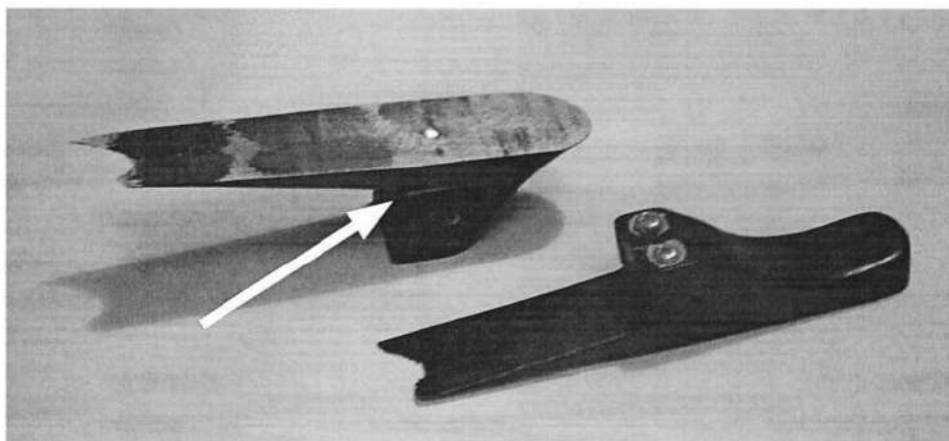
Harp-skötsel tips

(och även byggartips)

Det är viktigt att stränghållarklacken har rätt anläggning mot harpkroppen. Klacken ska ligga mot både lock och den bakre klossen. Strängarnas dragkraft överförs till stränghållaren, först som dragkraft, sedan en skjuvkraft i snittytan och till slut en tryckkraft mot lock/kloss.

Här kan det vara bra att hålla lite uppsyn på sin harpa, om inte anläggningen är perfekt så kan det uppstå en spricka i stränghållaren, se begynnande spricka på bilden här intill.

Förr "förstärktes" stränghållaren med ex en rund metallstäng eller med skruvar underifrån i stränghållare. Denna "förstärkning" är i praktiken ingen förstärkning. Om inte anläggningen är rätt utförd, så uppstår ändå ett materialbrott. "Förstärkningen" gör förvisso att inte stränghållaren smäller av mitt i natten eller under ett framträdande, men lik-

väl; en rätt utförd stränghållare i lönn går inte av.

Som byggare bör du tänka på att använda ett starkt träslag i stränghållaren. Helst lönn som ska vara rakväxt just vi klacken. Ask kan också gå bra. Kvistar eller andra oregelbundenheter vid eller i närheten av klacken utgör risk för sprickbildning. Och använd absolut inte masurbjörk. Det är ett mycket klen material som är helt odugligt som stränghållarvirke och bäst lämpar sig som dekorationsmaterial i olika sammanhang. Björk kan gå om man gör klacken extra lång.

Så om Du har en sprickbildning på gång, så kontakta en byggare snarast. Hör av dig till Föreningen Nyckelharpan, så får Du tips om närmaste byggare.

Det är relativt enkelt för en byggare att skarva på en underdel på stränghållaren.

Hur det går till kan Du läsa i Esbjörn Hogmarks artikel i tidningen Nyckelharpan nr 1, 2008.

Bosse Nilsson, nyckelharpsbyggare

Till minne av en särdeles produktiv nyckelharpebyggare

**ÅKE AHLSTRAND
HAR AVLIDIT, 90 ÅR
GAMMAL.**

Åke föddes utanför Arboga och jobbade en tid i föräldrarnas lanthandel innan han så småningom hamnade i Örebro och läste till ingenjör.

Han fångades av nyckelharpsvägen på 1970-talet, gick på byggkurs

och gjorde en så bra harpa att läraren ville köpa den för en kunds räkning. Snart ledde Åke egna harpor och började sen bygga för försäljning.

Han förde in serietillverkningen i harpbygget och gjorde många fiffiga maskiner för detta, han var ju ingenjör. Samtidigt var han noggrann med att försöka lista ut vad som påverkade ljudet och kunde därmed sälja välljudande

harpor till lågt pris. Han sålde över hela världen och han experimenterade, sista harpan han byggde var t.ex. i fiberarmerad plast.

Nu har Åke lämnat jordelivet och knackar på hos S:te Per. Snart spelar väl alla himlens änglar nyckelharpa.

Bo Ekeborg

Ett harpjaktsminne

En gång fick jag en förfrågan av en man i mellersta Kalifornien om en gammal nyckelharpa. Han hade den efter sina morföräldrar som hade emigrerat från Blekinge och Småland, gift sig i Boston, Massachusetts, 1883 och slagit sig ner som farmare Walnut Grove, Minnesota.

Men nyckelharpan? Den ser ganska underlig ut, jag hade aldrig sett något liknande och kunde inte ge honom något svar.

Ären gick och jag tänkte inte mer på den harpan.

En dag fick jag förmedlat ett mejl från en kvinna i Amerika som hade kastat ut en allmän fråga på nätet om vad en nyckelharpa var för någonting, hon ägde en efter sin morfar. Jag blev förstas nyfiken på vem som frågade, men enda ledtråden var hennes namn.

Hur letar man rätt på en given person i ett så stort land? Nu var hennes namn rätt ovanligt och med hjälp av en kamrat i Amerika så fann vi att det endast fanns sexton stycken. Jag skrev brev till alla – och fick napp.

Nu rullades ett emigrantöde upp med hjälp av en dotterdotter och en smula arkivforskning. Hennes morfar Anders Nilsson Östlund (1834–1922) var son till en enkel fördelsman på Gräsbo ägor, Östervåla, som skulle komma att lära sig till skraddare. Vid nio års ålder började han spela fiol men det var något fadern inte alls uppskattade utan förstörde upprepade gånger hans instrument. Inte så att fadern tyckte illa om musik, det var nog bara "fel" musik – hans äldre bror hade fått ett psalmdikon. Nu tyckte handlaren på orten synd om Anders, så han skänkte honom en nyckelharpa han hade liggande på villkor att han lärde sig spela på den.

Omkring 25 år gammal blev Anders frälst och gick med i Jesu Kristi Kyrka av Sista dagars Heliga. Till det krävdes en stark tro och styrka eftersom annan trostillhörighet än statskyrkan var förbjuden före 1873. Han största önskan blev nu att få komma till Zion, som de fria bosättningarna i Utah benämndes. Utan att ha pengar var det

svårt men genom att predika fick han kontakter så att han och hustrun, de gifte sig inför överfarten, tillsammans med 336 andra frälsta 1862 kunde följa med skeppet Electric till Amerika. Efter sex veckor nådde de New York där de tog tåg till Council Bluffs i Iowa, nära gränsen till Nebraska vid Omaha. Nu vidtog en tremånadersfärd med oxvagnar över den vida prärien. Anders tyckte om den långa och bitvis mödosamma vandringen – inte minst för att han kunde förnöja de övriga med sin nyckelharpa. Den slutade med att gruppen slog sig ned i en av de karga bergdalarna norr om Stora Saltsjön i Utah, ett område som då hörde till Mexico och där samhället Logan hade grundats 1859. Till att börja med bodde de i små "svenska" timmerkojor. Här hade han på mormonsvis tre hustrur, gift 1868, 1869 och 1875, och fick minst tolv barn, men vart hans första hustru tog vägen finns det inga uppgifter om.

Snart nog upptäckte han att det inte fanns något utrymme för en yrkesskraddare, men väl ett behov av underhållare så han satte upp en dansorkester och blev heltidsmusiker känd som "Logan City Musician". Alla som spelade fick en mötesplats i hans hem som blev ett sannskyldigt Mecka för alla musikälskare. Vid danser, bröllop och andra sammankomster hördes tidens modedanser: vals, two-step, polka, schottis och kadriljer. Fortfarande på äldre dar var han eftersökt men underhöll då mest på klubbafnarn och vid privata fester.

Efter pensioneringen byggde han tre nyckelharpor. En dotter fick en. De båda andra både sålde och lärde han de nya ägarna att spela – tydligt är en

av dessa den som mannen i Kalifornien innehar idag. Originalen kan idag beskådas på Daughters of Utah Pioneers museum beläget på 300 N. Main St. i Salt Lake City.

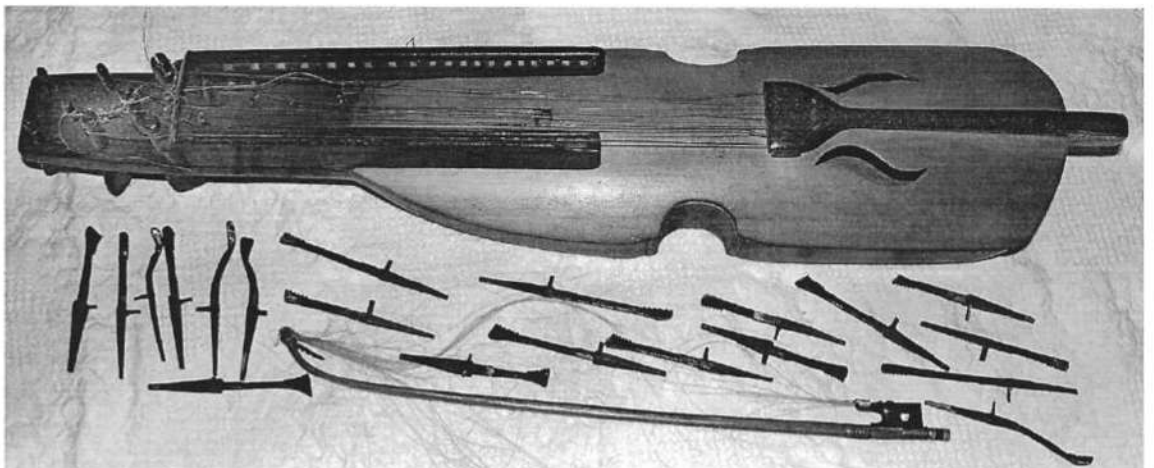
För sina närmaste och vänner spelade han nästan ända fram till sin bortgång närmare nittio år gammal 1922. Allt detta vet vi tack vare dotterdottrarna Margaret Dietz, född några månader före hans bortgång, och Jeanette.

Hans far lät för övrigt 1867 även han döpa sig till mormon och emigrerade 1873 tillsammans med sin tredje hustru till Amerika – till sonen?

Så formade sig livet för en son till en fattig fördelsman.

Så fann jag fram till honom och hans särpräglade nyckelharpa.

Per-Ulf Allmo

Hasse Gille leder allspelet

Uppsalastämman 22 oktober 2011...

... i Uppsala Konsert & Kongress i Uppsala var precis som tidigare år ett JÄTTE-STORT arrangemang med många besökare, totalt ca 1 500 personer – ungefär lika många som förra rekordåret – vilket återigen placerar den i Sverigetoppen bland spelmansstämmor. Ungefär hälften kom för att spela tillsammans med likasinnade och alla kunde vi hitta något som lockade oss i det välorganiserade och stora utbudet av scenprogram, konserter och minikonserter, nyckelharpstillsverkning, danskurser, spelkurser på fiol och prova-på-nyckelharpa i fyra salar och många smålokaler runt om i det stora huset från invigningen med allspel klockan 13 till mitt i natten mot söndag. Det rör sig verkligen om en jättesatsning och en väldigt lyckad sådan, en stor applåd för arrangörerna Uplands Spelmansförbund, UKK och Eric Sahlström Institutet. Personligen vill jag ge en extra applåd åt restaurangen på entréväningen – väldigt gott och inte särskilt dyrt!

Vi som var där med nyckelharpan runt halsen tyckte nog att det roligaste i alla fall var buskspelet, som frodades i alla hörn och vrår. Det är alltid trevligt att träffa andra spelmän från när och fjärran igen efter att inte ha setts och spelat tillsammans på några månader sedan sommarens utomhusstämmor. Engagemanget från deltagarna var stort och överallt såg man små och stora grupper med nyckelharpister tillsammans med våra nyckelharpskändisar, väldigt trevligt och inspirerande. Jo, även fioler, drag- och durspel och andra instrument trakterades flitigt överallt och alla trivdes tillsammans, förvånande nog har vi en stor gemensam lätskatt att ösa ur och det var inte många gånger som samma låt dök upp i något av spelutrymmena med Uppsalas bästa utsikt.

Vi ser redan med spänning och förväntan fram mot nästa års Oktoberstämma!

*Peder Jeppsson skrev
och Esbjörn Hogmark fotograferade*

Bilderna på höger sida

1. Intensivt korridorospel.
2. Torbjörn Näsborn, Sandra Marteleur och Erik Rydwall var några av de många inbjudna spelmännen som höll uppskattade minikonserter.
3. Markus Svensson provar en nybyggd Hogmarkare.
4. Erik Rydwall informerar om ESIs arbete med pedagognätverket.
5. Mårten Hellqvist, en av stämmans tre hornblåsare. Här med en harpa byggd av Ceylon Wallin. Dock inte det instrumentet som stals 1998 och ännu ej återfunnits.

Brölloppspelning i Frötuna kyrka

Löv och Knaver - nyckelharpsgrupp med 25 år på nacken

Det hela började med en kurs i nyckelharpspel hos Vuxenskolan i Vallentuna under ledning av Maria Ehrman någon gång under mitten av 1980-talet. 10 träffar på hösten och tio på våren, med ett tillägg av några kurstillfällen per termin som standard. Vi spelade Båtsman Däck, slet med med Tobogubben och Äppelbo gänglåt, försökte få in bondpolskestråket i Gås-Anders Lillpolska, Tierparn och Vendelpolskan, gned på sextondelsstråket i 32:an och svettades tillsammans över ett gäng andra örhängen i Upplandsrepertoaren och vad vi idag betraktar som relativt enkla låtar ur den gängse folkmusikrepertoaren.

Gås-Anders, Eric Sahlström, skomakare Styfberg, J O Löwén och många, många flera var vår inkörspport till främst uppländsk nyckelharpsmusik, men även mycket annat från när och fjärran.

Själv började jag spela med gänget i januari 1986 (tillsammans med Bror Thunholm) som ren nybörjare på nyckelharpa. Det var med stor nervositet jag som ren nybörjare på nationalinstrumentet in spe kom med min splitter nya harpa till en grupp, som redan hade spelat ett tag tillsammans. Men jag accepterades och vi lyssnade på Maria, härmade och spelade in henne och övade flitigt på våra läxor.

Året 2006 firade vi 20-årsjubileum. Den direkta anledningen var nog att vi bestämde att gruppen hade skapats 1986 (när Bror Thunholm och jag själv började spela). I själva verket kan nog starten av Löv och Knaver betraktas som tämligen flytande.

Någon gång i slutet av 1995 tillkom namnet Löv och Knaver på gruppen som en direkt följd av att vi hade blivit tillfrågade om en spelning och då också fått frågan vad vi kallade gruppen. Efter att ha diskuterat ett antal olika förslag och ett intensivt tänkande i samband med den sedvanliga kaffepausen under vår veckospelkväll kläckte Roland Lagerkvist namnet Löv och Knaver. Eftersom vi då var en ren nyckelharpsgrupp var valet lätt. Roland tillverkade även ett passande standar till oss att ställa på scenen vid våra framträdanden (vart det vägen?).

Maria Ehrman lämnade oss som lärare och primus motor i slutet av 1993 när hon bildade familj. Det innebar en viss oro i gruppen, eftersom Maria var

den som i Vuxenskolans kursregi hade drivit oss framåt och uppåt. Vad skulle nu hända, hur skulle vi gå vidare? Skulle vi orka med att utvecklas för egen maskin? Det var ju hon som lärt ut låtar, startat utbyte med Svartlösa spelmän i Nacka och Bosse Karlsson och tillsammans med Vuxenskolan bjudit in spelmän till våra veckoträffar och ordnat helgkurser. Under hennes ledning träffade vi bl a Ragnar Karlsson ett par gånger och Nisse Nordström var hos oss och hälsade på från Upplands Väsby och lärde ut sina låtar.

Det gick nog bättre än vad vi trott. I stället för att träffas 20-talet gånger per år började vi träffas varje vecka från efter trettondagen till en bit in i juni och från någon gång i augusti (det har blivit juli också några gånger) till före jul, företrädesvis på måndagar. Så intensiteten ökade faktiskt. Rekordet var nog det året vi spelade i Vallentuna kyrka till en folkdansmessa, då vi träffades en bit över 50 gånger – alltså mer än en gång i veckan i snitt. Vi måktade också med att bredda oss med lite nya instrument!

Någon gång kring 1996 klev nämligen vår dragspelarare rakt in i gruppen med sitt spel, en härlig spelman som bidragit med både låtar och stadig takt, tyngd och bredd i "soundet" hos gruppen. Basist och gitarrist tillkom några år senare, strax före millennieskiftet.

Vi fortsatte också på den inslagna vägen med utbyte med Svartlösa spelmän

– trevliga tillställningar med en gång på hösten hos oss eller dem, en gång på våren fast tvärtom, i många år. Många namnkunniga spelmän har också förgyllt våra måndagskvällar, vad sägs om Sture Sahlström, Peter "Puma" Hedlund, Hasse Gille och Curt Östergren, Henry Wallin, Lars-Erik Jansson, Anna-Kristina Widell och Cajsa Ekstav. Senast besökte Benny Johansson och Per-Erik Ericsson oss och spelade Bonnmusik och några finare låtar från södra Roslagen med oss. Även andra spelmän dyker då och då upp hos oss för att ha roligt tillsammans med oss.

Vi har också haft många spelningar under åren, stimulerande utmaningar, både i Vallentuna och i runtomkring. Vi har spelat på Skansen, Centralstationen i Stockholm, Byss-Kallestämman, några bröllop och bröllopfester, många gånger på pensionärshem och seniorboenden i Vallentuna, hembygdsfester och tillställningar, i Vallentunasalen och utanför. En gång åkte vi hela gänget till Åland och Kvinnfolks spelstämma där och lärde oss hur fort man skall spela Vestermarkarn.

Det mest krävande giget var nog när vi spelade till Träd in i dansen – en svensk folkdansmessa - i Vallentuna kyrka, med folkdansare och kör och proffsmusiker. Då lärde vi oss mycket och upptäckte också flera nya tonarter. Ärligen sedan urminnes tider återkommande är Slatterspelningen någon gång

Med Vuxenskolan på Stockholms Centralstation 2007

i augusti, när Hembygdsföreningen i Vallentuna lieslår urgamla hagar naturskönt belägna ner mot Vallentunasjön. Då står Löv och Knaver för taktfast ackompanjemang till lieslagen och räfsorna. Likaså är Våffelspelningen i kyrkans Mattiasgården i Vallentuna dagen före Vårfrudagen (Jungfru Marie bebådelsedag) en ärlig tradition.

Vår repertoar har med åren blivit relativt omfattande och vi spelar alla vanliga (och några ovanliga) nyckelharpslåtar samt mycket annat från Evert Taube till Leif Göras, från Sörmland till Norrbotten och från Dalarna till Finland. Vi är alltid pigga på att lära oss nya låtar enligt devisen: Gillar vi låtarna så lär vi oss dem. En bra bit över 200 låtar har det blivit genom åren!!!

Ni är förstås välkomna att titta in till oss i Vallentuna någon gång när andan faller på. Ring dock först för att säkra tillgången på kaffebröd och få en vägbeskrivning. Räkna med att vi träffas varje måndag klockan 19!

Peder Jeppsson

Spelning vid Hembygdsgården i Markim 2009. Stående fr v Lennart Axborn, bas; Masahiko Noguchi, Roland Lagerkvist, Per-Holger Ehrman, Peder Jeppsson, nyckelharpa; Bert Blomberg, gitarr; Lennart Blom, dragspel. Sittande fr v Peter Larsson, Ingrid Ehrman, Bror Thunholm, Maud Larsson, alla nyckelharpa.

BSverige
Porto
betalt

FÖRENINGSBREV

Föreningen Nyckelharpan c/o Jeppsson, Regementsgatan 45, 645 33 Strängnäs

TOBO-kurserna

Ettåriga utbildningar 2012/2013

- FOLKDANS
- FIOL
- NYCKELHARPA

27-28/1**Prova-på och
Återträff****Läs mer på facebook
och ESI:s hemsida.****16/12 Elevernas
Julföreställning
Tobotorsdagar
udda veckor från 19/1****www.esltobo.org
info@esitobo.org
0295-342 90****ERIC SAHLSTRÖM INSTITUTET**
NATIONELLT FOLKMUSIKCENTRUM I TOBO